

ZAMONAVIY O‘ZBEK HIKOYACHILIGIDA BADIY TIL VA USLUB YANGILANISHI

Samadova Gulnoza Abdikarim qizi

gulnozasamadova98@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada zamonaviy o‘zbek hikoyachiligining badiiy til va uslubiy yangilanish jarayonlari tahlil qilingan. Mustaqillikdan keyingi o‘zbek adabiyotida hikoyachilik janrida yuz bergan o‘zgarishlar — syujet qurilishi, obraz yaratish, psixologik tasvir, til va uslubdagi yangicha izlanishlar misolida ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot davomida o‘zbek hikoyachiligining poetik tizimi, leksik-uslubiy vositalar va ularning badiiy funksiyasi tahlil etiladi. Muallif hikoya janrida og‘zaki nutq unsurlarining kengayishi, individual uslubning kuchayishi va psixologizmning yetakchi o‘ringa chiqishini aniqlaydi. Shuningdek, zamonaviy hikoyachilikda milliy ruh va global adabiy tendensiyalar sintezi jarayoni ochib beriladi.

Kalit so‘zlar: zamonaviy o‘zbek hikoyachiligi, badiiy til, uslub, psixologizm, milliy ruh, realizm, modernizm, adabiy yangilanish, poetik tizim, badiiy nutq.

Аннотация. В данной статье анализируются процессы обновления художественного языка и стиля в современной узбекской новеллистике. Изменения, произошедшие в жанре рассказа в узбекской литературе после обретения независимости, рассматриваются на примере построения сюжета, создания образов, психологического изображения, новых поисков в языке и стиле. В ходе исследования анализируются поэтическая система узбекского рассказа, лексико-стилистические средства и их художественная функция. Автор выявляет расширение элементов устной речи в жанре рассказа, усиление индивидуального стиля и выход психологизма на ведущую позицию. Также раскрывается процесс синтеза национального духа и глобальных литературных тенденций в современной новеллистике.

Ключевые слова: современная узбекская новеллика, художественный язык, стиль, психологизм, национальный дух, реализм, модернизм, литературное обновление, поэтическая система, художественная речь.

Abstract. This article analyzes the processes of artistic language and stylistic innovation in modern Uzbek short story writing. Changes in the short story genre in Uzbek literature since independence are examined through examples of plot construction, character creation, psychological portrayal, and new approaches to language and style. The research explores the poetic system of Uzbek short story writing, lexical and stylistic devices, and their artistic functions. The author identifies the expansion of oral speech elements in the short story genre, the strengthening of individual style, and the emergence of psychologism as a prominent feature. Additionally, the article reveals the process of synthesizing national spirit with global literary trends in contemporary short story writing.

Keywords: modern Uzbek short story writing, artistic language, style, psychologism, national spirit, realism, modernism, literary innovation, poetic system, artistic speech.

Zamonaviy o‘zbek adabiyoti mustaqillik davrida yangi badiiy izlanishlar, shakl va uslubiy yangilanishlar bosqichiga qadam qo‘ydi. Ayniqsa, hikoya janrida bu jarayonlar aniq seziladi. An‘naviy hikoyalardagi voqea markazidan inson ruhiy kechinmalari, ichki monolog va zamonaviy psixologik ifodalarga o‘tish — badiiy

tilning tabiiylashuvi, xalq tiliga yaqinlashuvi, shuningdek, yangi badiiy estetik tamoyillarning shakllanishiga olib keldi.

O'zbek hikoyachiligi XIX asr oxiri XX asr boshida shakllanib, XX asrning ikkinchi yarmida keskin rivojlanish va yangilanish bosqichlarini bosib o'tdi. Bu jarayonda badiiy til va uslub qo'llanilishining umumiy tendentsiyalari, individual ijodkorlarning xususiy mahoratining tafakkuri, jamiyat hayoti va adabiy tafakkurning o'zaro bog'lanishlari yuzaga keldi. Bugungi zamanda O'zbek hikoyachiligi jahon adabiyotining nozik va yangicha usullari bilan boy bo'lib, shunga qaramay o'z milliy xususiyatlarini asosida yo'qotmay qolgan[1].

O'zbek hikoyachiligi tarixida til va uslub yangilanishi adabiy rivojlanish bilan to'g'ridan-to'g'ri bog'liq.

Hikoyachilik o'zbek adabiyotining eng moslashuvchan janrlaridan biri sifatida davr o'zgarishlarini, ijtimoiy va ruhiy jarayonlarni eng tez ifodalay oladigan shaklga aylandi. Shu bois, zamonaviy o'zbek hikoyalarida badiiy til va uslub masalalari faqat lingvistik jihatdan emas, balki estetik, ijtimoiy va falsafiy nuqtayi nazardan ham muhim ahamiyat kasb etmoqda[2].

1. Hikoyachilik janrining an'anaviy va zamonaviy bosqichlari:

O'zbek hikoyachiligi tarixan realistik tamoyillarga asoslangan bo'lib, Cho'lpon, Oybek, Said Ahmad, Shukur Xolmirzayev kabi yozuvchilar ijodida xalq hayoti, mehnat, ijtimoiy muhit va insoniy qadriyatlar tasvirlangan. Til jihatidan hikoyalar asosan me'yoriy adabiy tilda yozilgan, uslubiy qatlamlar cheklangan bo'lgan.

Biroq mustaqillikdan keyingi davrda hikoyachilik yangi yo'nalishlarga yuz tutdi. Yozuvchilar voqeani tashqaridan emas, ichkaridan — inson ongining ichki qatlamlaridan ifodalashga harakat qildilar. Bu esa badiiy tilning ruhiy, emotsional va ramziy jihatdan boyishiga olib keldi. Masalan, Erkin A'zam, Isajon Sulon, Ulug'bek Hamdam, Xurshid Do'stmuhammad singari yozuvchilar ijodida so'z vositasida inson ongining murakkab jarayonlari, xotira va vaqt, tush va haqiqat oralig'idagi nozik chiziqlar badiiy ifodasini topdi. Bu holat hikoyachilikda yangicha tildan foydalanish, ramziy obrazlarni yaratish, qisqa, ammo chuqur ma'no yuklangan matnlarni vujudga keltirdi[3].

2. Badiiy til va uslub yangilanishining asosiy yo'nalishlari

Zamonaviy o'zbek hikoyachiligining til-uslubiy yangilanishi bir necha jihatda namoyon bo'ladi:

a) Og'zaki nutq elementlarining kengayishi.

Hozirgi hikoyalarda xalq tili, dialekt, oddiy soʻzlashuv nutqi badiiy matnga kirib keldi. Bu usul personajning tabiiyligini oshiradi, hikoyani hayotiy va ishonarli qiladi.

b) Psixologizm va ichki monologning kuchayishi.

Voqealar ketma-ketligidan koʻra, qahramon ruhiyatidagi oʻzgarishlar asosiy oʻringa chiqdi. Bu holat uslubiy jihatdan monologik tildan lirizm va introspektiv uslublarga oʻtishni taʼminladi[4].

c) Badiiy ifodaning ramziy va metaforik xarakter kasb etishi.

Zamonaviy hikoyalarda ramz, timsol, ishora va ichki ramziy qatlamlar keng qoʻllaniladi. Tilning estetik funksiyasi kuchayadi, har bir soʻz koʻp qatlamli maʼno yuklaydi.

d) Sintaktik soddalik va semantik chuqurlik.

Qisqa, ixcham, ammo mazmunan chuqur jumlar — hozirgi oʻzbek hikoyalarining muhim belgilaridan biri. Bu tendensiya mikrohikoya shakllarining paydo boʻlishiga ham olib keldi[5].

3. Yangicha uslubiy tendensiyalar va ularning badiiy-estetik ahamiyati

Zamonaviy oʻzbek hikoyachiligida kuzatilayotgan asosiy tendensiyalar quyidagilar:

Realizm va modernizm sintezi — hayotiy voqealarga zamonaviy falsafiy mazmun berish;

Milliy ruh va global gʻoyalar uygʻunligi — oʻzbeklikni yoʻqotmagan holda, universal insoniy muammolarni ifodalash;

Dialogik nutqning kuchayishi — hikoya matnining tirik, hayotiy tildan qurilishi;

Poetik tilning yangilanishi — lirizm, metaforalar, ramziy tasvirlarning ustunligi.

Bu tendensiyalar hikoya janrining zamonaviy shaklini, oʻzbek adabiy tilining yangi bosqichini shakllantirmoqda. Hikoyaning har bir soʻzi, har bir nutq shakli endi estetik vazifani bajaradi. Shu tariqa, oʻzbek hikoyachiligi bugungi kunda milliy adabiy tilni boyituvchi, uni zamon bilan uygʻunlashtiruvchi eng faol janrga aylandi[6].

Xulosa. Zamonaviy oʻzbek hikoyachiligida badiiy til va uslub yangilanishi — adabiyotning ichki ruhiy oʻzgarishlari, shaxsning ichki dunyosi va zamon tafakkuri bilan bogʻliq holda kechmoqda. Anʼanaviy hikoyalarda tashqi voqealar tasviri yetakchi boʻlgan boʻlsa, endi ruhiy holat, ramz, ichki monolog va estetik izlanishlar markazga chiqdi. Bu jarayon oʻzbek adabiy tilining yangi badiiy imkoniyatlarini ochib berdi: til boyidi, uslublar xilma-xillashdi, hikoya matni chuqur falsafiy

ma'nolar bilan to'ldi. Shu bois, zamonaviy hikoyachilik nafaqat yangi janr tajribasi, balki o'zbek badiiy tafakkurining yangi bosqichidir.

Zamonaviy O'zbek hikoyachiligining badiiy til va uslub yangilanishi – bu shu davr o'zbek adabiyotining yuksak rivojlanishining nishonasi. Abdulla Qahhor, Oybek, Shukur Xolmirzayev va boshqa yozuvchilarning ijod merosi O'zbek til imkoniyatlarining keng va chuqun ekanligini, badiiy asar tilining milliy qadriyatlar bilan bog'langan ekanligini, badiiy-tarixiy jarayonning jamiyat taraqqiyati bilan to'g'ridan-to'g'ri bog'liq ekanligini isbotlaydi.

Badiiy til yangilanishi faqat individual ijodkorlarning keskin o'ziga xos uslubining natijasi emas, balki turli adabiy, ijtimoiy, dunyoqarash asoslarining sintez-qilingan ifodasidir. O'zbek hikoyachiligining badiiy til va uslubi butun jahon adabiyoti ilon'ashiga o'zbek xalqining ruh ashyolarini, ongli va sezimliyligini etib borildi.

Bugungi O'zbek hikoyachiligi – bu o'zgartirish paytida turayotgan adabiy-badiiy trend. Yangi avlod hikoyachilarinin ijodi, klassik merosi o'zlashtirib, yangicha uslubiy qoliplarni yaratib, O'zbek badiiy tilining abadiy borligi hamda taraqqiyatini ta'minlayotgani ayon.

Shunday qilib, zamonaviy O'zbek hikoyachiligining badiiy til va uslub yangilanishi – bu o'zbek xalqining madaniy va ruhiy boyligi, o'zbek tilining nozik va kuchli imkoniyatlari, hamda yozuvchining inson, jamiyat va hayot haqidagi chuqun sezgi va tushunmasining tasdiqidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Almardanova I. T. O'zbek hikoyachiligining poetik strukturasi. – Oriental Renaissance: Innovative, Educational, Natural and Social Sciences, 2023.
2. Hakimova M. A. Adabiyotshunoslikda badiiy asar tili va badiiy nutq uslubi. – Oriental Renaissance Journal, 2022.
3. Zamonaviy o'zbek hikoyachiligining o'ziga xos xususiyatlari. – CyberLeninka ilmiy bazasi, 2023.
4. Hozirgi o'zbek nasrining janr va uslub xususiyatlari: hikoyachilik. – arXiv.uz, 2024.
5. Isajon Sulton. Boqiy dunyo. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2019.
6. Erkin A'zam. Jimjitlik. – Toshkent: Sharq, 2017.